

Fundacja
Aleksandra Kwaśniewskiego
AMICUS EUROPAE

INICJATYWA ALEKSANDRA KWAŚNIEWSKIEGO

BLISKIE SĄSIEDZTWO

WARSZAWA 2007

Inicjatywa Aleksandra Kwaśniewskiego *Bliskie Sąsiedztwo* jest zbiorem propozycji w zakresie reformy Europejskiej Polityki Sąsiedztwa Unii Europejskiej. Ma na celu pobudzenie międzynarodowej dyskusji na temat najlepszych form i metod wsparcia dla procesu transformacji polityczno – ekonomicznej obszaru Europy Wschodniej oraz formuły stosunków rozszerzonej Unii Europejskiej z jej wschodnimi sąsiadami.

INICJATYWA ALEKSANDRA KWAŚNIEWSKIEGO „BLISKIE SĄSIEDZTWO”

Niewątpliwym osiągnięciem polskiej polityki zagranicznej ostatnich 17 lat było efektywne budowanie przyjaznego, korzystnego dla Polski otoczenia na wschód od jej granic. Po rozpadzie ZSRR rozpoczął się trudny proces kształtowania się nowego ładu politycznego i gospodarczego. Proces ten trwa do dziś. Sukces polskiej transformacji stanowi w naturalnym sensie dobry wzór i przykład dla społeczeństw i elit wielu państw wschodnioeuropejskich, które swą przyszłość widzą w integracji z organizacjami euroatlantyckimi i europejskimi. Szacunek i uznanie zdobywała fundamentalna polska myśli i praktyka polityczna, że proces integracji europejskiej nie powinien kończyć się na naszych wschodnich granicach. Stabilizacja poprzez integrację i współpracę jest strategią, która sprawdziła się w przypadku Europy Środkowej i może się sprawdzić także wobec naszych wschodnich, europejskich sąsiadów. Jednakże wydarzenia, które mają miejsce w państwach Europy Wschodniej na przestrzeni ostatnich kilku miesięcy uświadamiają dobitnie, że trwający od dłuższego czasu zastój w zakresie relacji Unii Europejskiej z jej wschodnimi sąsiadami zaczyna mieć bardzo niekorzystny wpływ na sytuację w państwach tej części Europy, pozostających poza „klubem UE”. Wzrost mocarstwowych ambicji Rosji, zaostrzenie antydemokratycznego kursu przez reżim Aleksandra Łukaszenki czy wreszcie defensywa, w jakiej znalazł się na Ukrainie obóz „pomarańczowych” są dowodami, że brak konsekwentnej i stałej aktywności Wspólnoty wobec państw Europy Wschodniej może spowodować ich odwrót z drogi reform społeczno-politycznych i gospodarczych. Zaniechania polityczne ze strony UE i jej państw członkowskich mogą w dłuższej perspektywie zwiększyć zagrożenie destabilizacji sytuacji wewnętrznej w szeregu krajów wschodniego sąsiedztwa. W połączeniu ze specyficznymi uwarunkowaniami politycznymi, etnicznymi i historycznymi może to w konsekwencji prowadzić do pojawienia się lokalnych konfliktów (np. Mołdowa – Naddniestrze czy też Armenia – Azerbejdżan – Górny Karabach). Przeciwdziałanie tym negatywnym procesom jest zadaniem i obowiązkiem całej Unii Europejskiej. W interesie Polski i UE leży zatem konieczność aktywnego wspierania wszelkich procesów, służących modernizacji europejskiego Wschodu, stworzenia wybranym państwom regionu perspektywy

członkostwa w UE i NATO, a także systemu zachęt, który będzie mobilizował naszych sąsiadów do podejmowania wyborów politycznych zgodnych ze standardami i wartościami europejskimi. Niniejsza *Inicjatywa* ma na celu pobudzenie międzynarodowej dyskusji na ten temat, jak też stanowi próbę wskazania głównych kierunków reformy polityk UE w zakresie relacji ze wschodnimi sąsiadami. Przedstawia także szereg postulatów i rekomendacji dla działań i przedsięwzięć Polski na arenie międzynarodowej.

I. Ocena sytuacji w zakresie polityki Unii Europejskiej wobec wschodniego sąsiedztwa.

Zachodzące obecnie w Europie Wschodniej i Azji Centralnej procesy kształtują kierunek geopolitycznego i cywilizacyjnego rozwoju tego regionu na lata, a może i dekady. Specyfika polityki europejskiej oraz kalendarz wyborczy sprawiają, że nie wszyscy partnerzy Polski z Europy Zachodniej, zaabsorbowani bądź to problemami wewnętrznymi, bądź to skomplikowaną sytuacją w innych regionach kontynentu, dostrzegają znaczenie dokonujących się na wschodzie przemian. Obecna rzeczywistość wymaga od polskiej polityki zagranicznej podjęcia wysiłków na rzecz zwiększenia i właściwego ukierunkowania tego zainteresowania. Niestety, od ponad półtora roku obserwujemy niepokojący proces odchodzenia od dotychczasowego priorytetowego znaczenia działań wobec Europy Wschodniej w polskiej polityce zagranicznej. Pierwszeństwo zyskują takie aspekty polskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, jak bezpieczeństwo energetyczne, zacieśnianie sojuszu z USA czy wojna z terroryzmem. Zmiana priorytetów odbywa się kosztem relacji z kluczowymi państwami Unii Europejskiej, w tym Francją i Niemcami, z którymi Polska spiera się w kwestii traktatu konstytucyjnego, bezpieczeństwa energetycznego czy spraw historycznych. Pogorszenie stosunków oraz osłabienie dialogu politycznego z naszym zachodnim sąsiadem prowadzi do utraty przez Polskę pozycji „advokata” Europy Wschodniej oraz możliwości przekonywania naszych zachodnioeuropejskich partnerów do polskiej wizji rozwoju relacji ze wschodnim sąsiedztwem Unii Europejskiej.

Tymczasem wybór strategii postępowania jest oczywisty. Na Wschodzie zachodzą dynamiczne procesy, które uniemożliwiają przyjęcie przez Unię Europejską roli pasywnego obserwatora tych przemian. Sztuczne ograniczanie zasięgu integracji europejskiej i euroatlantyckiej do linii Bugu grozi utrwaleniem zapóźnień cywilizacyjnych obszaru Europy Wschodniej, erozją instytucji i społeczeństwa obywatelskiego. Upośledzać to będzie stabilność całego kontynentu, prowadząc do proliferacji zagrożeń na terytorium Unii Europejskiej.

Odpowiedzi na te wyzwania Unia Europejska powinna poszukiwać nie w nieskoordynowanych działaniach poszczególnych państw członkowskich, lecz poprzez wspólne nadanie szerszego, politycznego formatu Europejskiej Polityce Sąsiedztwa – w postaci „wschodniego wymiaru” Unii Europejskiej.

Jak dotychczas „wschodni wymiar” UE – jako spójny, całościowy mechanizm, obliczony na współdziałanie wspólnoty z jej wschodnimi partnerami – w istocie nie istnieje. Po rozszerzeniu Unii w 2004 roku o grupę państw z Europy Środkowej i Wschodniej, obecnie stosunki UE z tymi państwami regionu, które pozostały poza „klubem”, ograniczają się w praktyce do stworzonego w tym samym roku instrumentu Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (EPS, ang. ENP). Instrument ten nie jest jednak powołany wyłącznie dla krajów regionu EW, lecz obejmuje wszystkie - oprócz Bałkanów, Rosji i Turcji - regiony geopolitycznego sąsiedztwa obecnego terytorium Unii, a więc także Bliski Wschód (a konkretnie obszar Lewantu), region Maghrebu czy Zakaukazie.

Tym samym EPS jest narzędziem zbyt ogólnikowym i zróżnicowanym, aby skutecznie mogło stawiać czoła specyficznym i wielopłaszczyznowym oczekiwaniom krajów Europy Wschodniej. Nie sposób zapewnić skuteczność narzędzi unijnych w sytuacji, gdy te same instrumenty adresowane są do tak różnych pod względem politycznym, ekonomicznym czy cywilizacyjno-kulturowym krajów jak Libia, Armenia czy Ukraina.

Celem EPS nie jest doprowadzenie do członkostwa państw sąsiednich w Unii Europejskiej, lecz realizacja współpracy w obszarach, które uznane zostały za potrzebne i

wartościowe dla obu stron. Unia Europejska zaoferowała w ten sposób swoim sąsiadom uprzywilejowaną pozycję, opartą i zbudowaną na poszanowaniu wspólnych standardów i wartości, tj. demokracji, praw człowieka, praworządności, zasad wolnego rynku i zrównoważonego rozwoju. EPS z założenia oferuje bardziej ścisłą integrację polityczną i ekonomiczną, jednak nie prowadzi bezpośrednio do rozpoczęcia rozmów akcesyjnych. Maksimum tego, co Unia oferuje, to - słowami Romano Prodiego – wszystko poza udziałem w instytucjach (everything but institutions).

Państwa uczestniczące dziś w EPS łączy w zasadzie jedynie to, że znajdują się na peryferiach obszaru UE. W sposób naturalny wymusza to na Wspólnocie zainteresowanie przyszłością tych państw i sytuacją w nich panującą. Jednakże bez zróżnicowania stosowanych przez Unię mechanizmów wobec państw z jej przedpola, nie sposób będzie skutecznie wpływać w dłuższej perspektywie czasowej na pożądane kierunki zmian i procesy wewnętrzne w tych krajach. Wysiłki pomocowe UE muszą uwzględniać specyfikę poszczególnych partnerów i ich zróżnicowane potrzeby, a co więcej – muszą być oparte o spójną, długookresową strategię UE wobec jej peryferiów. Strategia taka musi przede wszystkim dawać odpowiedź na pytanie, czy Unia chce się dalej rozszerzać, a jeśli tak, to kiedy i o jakie państwa.

Zasadniczą słabością EPS jest deficyt instrumentów o oddziaływaniu regionalnym, szczególnie wobec wschodnich sąsiadów. Regionalny wymiar współpracy jest dużo bardziej widoczny w przypadku państw basenu Morza Śródziemnego, w ramach Partnerstwa Euro - Śródziemnomorskiego (tzw. Procesu Barcelońskiego). Instrumentem polityki regionalnej wobec tego obszaru są m.in. Konferencje Ministrów Spraw Zagranicznych Partnerstwa Euro - Śródziemnomorskiego oraz ministerialne konferencje oraz porozumienia sektorowe (w obszarze handlu, przemysłu, energii). Relacje ze wschodnimi sąsiadami mają natomiast głównie dwustronny charakter, przy czym specjalne miejsce w architekturze stosunków sąsiedzkich zajmuje Rosja. Realizowany jest unijno - rosyjski dialog energetyczny (rozpoczęty w 2000 r. w Paryżu) oraz projekt stworzenia czterech wspólnych przestrzeni.

W świetle powyższych rozważań, EPS w obecnym wydaniu paradoksalnie sprzyja w wielu obszarach utrzymywaniu bądź powstawaniu nowych podziałów. Rosja postrzega w EPS zagrożenie dla jej własnych planów integracyjnych na obszarze b. ZSRR oraz uprzywilejowanych stosunków dwustronnych z poszczególnymi państwami Unii Europejskiej. EPS dla Ukrainy oraz Moldowy jest substytutem polityki rozszerzenia oraz źródłem frustracji z racji równorzędnego traktowania z państwami regionu Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu, kulturowo i cywilizacyjnie znacznie odległymi Europie. Niezrozumiale jest także pomijanie tych państw (a także Białorusi) przy dialogu z Rosją w sprawach ich dotyczących, czyli np. tranzycie energii, transporcie, polityce handlowej. Państwa Kaukazu z kolei poszukują przede wszystkim politycznego zainteresowania i wsparcia w procesach transformacji oraz próbach uniezależnienia gospodarczego od Rosji.

Szczególnie aktualnym problemem w stosunkach Unii Europejskiej z Rosją pozostaje fakt, że Moskwa najwyraźniej dąży do pomniejszenia roli Polski oraz innych nowych państw członkowskich Unii Europejskiej w Europie i samej Wspólnocie. W ostatnich latach Polska była świadkiem pomijania jej przez Rosję w ważnych przedsięwzięciach gospodarczych i politycznych, przy jednoczesnym umocnieniu jej stosunków z Niemcami i Francją. Ostatnie miesiące przyniosły przykłady działań Rosji wobec naszego kraju o jawnie dyskryminacyjnym charakterze (*vide* embargo na produkty mięsne). Polityka rosyjska dąży w ten sposób do dezintegracji wspólnych działań Unii Europejskiej oraz tworzenia podziałów w ramach Wspólnoty. Jednak w ostatnich kilku latach wizerunek Rosji uległ pogorszeniu także na zachodzie Europy, zwłaszcza na skutek:

- uznania przez Kreml kwestii dostaw i cen eksportowanych surowców energetycznych za instrumenty nacisku w polityce zagranicznej, a tym samym spadku wiarygodności Rosji jako przewidywalnego i stabilnego dostawcy nośników energetycznych;
- nasilenia represji wobec opozycji politycznej, wolnych mediów oraz organizacji samorządowych;
- wywierania przez Moskwę nacisku, a nawet szantażu, na niektóre kraje położone na obszarze WNP (zwłaszcza Białoruś, ale także Kazachstan i Turkmenistan),

celem osiągnięcia określonych korzyści politycznych i ekonomicznych (najczęściej w obszarze energetyki);

- negatywnej reakcji Rosji na tzw. „kolorowe” rewolucje, zwłaszcza na protesty społeczne przeciwko falszerstwom wyborczym, które miały miejsce w Gruzji i na Ukrainie;
- kontrowersji związanych z budową Gazociągu Północnego oraz nieuwzględniania bezpieczeństwa i interesów państw położonych w regionie.

Wszystkie ww. czynniki i uwarunkowania stwarzają korzystne uwarunkowania dla podjęcia całościowego przeglądu Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, ze szczególnym uwzględnieniem jej wschodniego wymiaru oraz potrzeby budowania wspólnej pozycji UE wobec Rosji oraz jej polityki zagranicznej. W szerszym aspekcie, ostatnie dwa rozszerzenia Unii Europejskiej o państwa EŚiW oraz dyskusje nad treścią Traktatu Konstytucyjnego stwarzają właściwe okoliczności do aktywnego podtrzymywania i pogłębiania zainteresowania UE obszarem Europy Wschodniej.

II. Propozycje i rekomendacje dla Unii Europejskiej

2.1. Wymiar strategiczno-polityczny:

- UE powinna podjąć prace na rzecz opracowania spójnej, długofalowej strategii polityki zewnętrznej, w tym zwłaszcza kwestii dalszego rozszerzania Wspólnoty (jego tempa, zasięgu etc.). W dokumencie takim warto byłoby określić ogólny (i warunkowy) horyzont czasowy przyszłych rozszerzeń, tak aby kraje aspirujące do członkostwa miały przed sobą wyraźną perspektywę strategiczną („czas na transformację”). Te kraje europejskie, które z różnych względów nie będą zainteresowane członkostwem w UE, powinny mieć określoną perspektywę partnerskich stosunków z Unią, z jasno sprecyzowanymi korzyściami wynikającymi z takiej współpracy. Współpraca taka powinna uwzględniać wspomniane zróżnicowanie poszczególnych partnerów UE i być skierowana konkretnie do ich zapotrzebowań i możliwości.

Jest oczywiste, że postulowana „strategia zewnętrzna” UE ma w istocie wtórny charakter wobec kwestii reformy wewnętrznej Wspólnoty. Problem reform UE – związany głównie z usprawnieniem mechanizmów działania poszerzonej Unii i znajdujący się w faktycznym zawieszeniu od dwóch lat – ma fundamentalne znaczenie nie tylko dla zwiększenia efektywności organizacji, ale także jej „strategicznej atrakcyjności” dla poszczególnych państw EW.

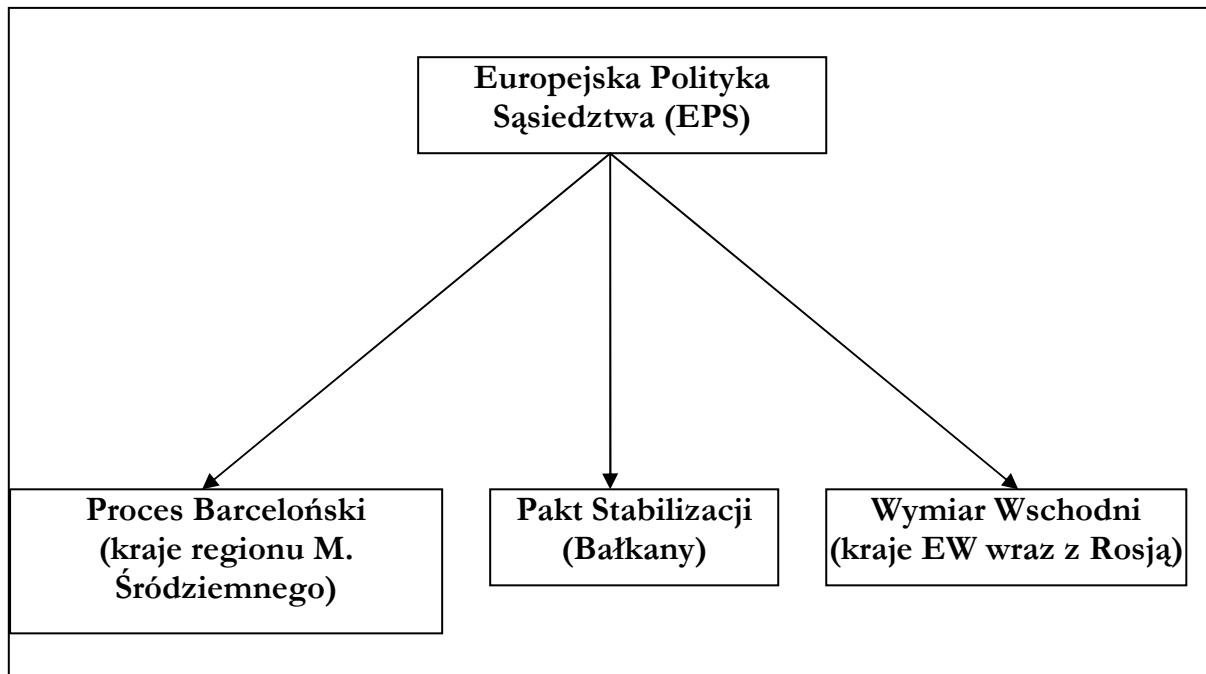
- W ramach UE należy dążyć do większego skorelowania poczynań poszczególnych państw unijnych, zbudowania lobby państw członkowskich UE, podobnie traktujących politykę wschodnią, dla realizacji konkretnych, precyzyjnie określonych programów dotyczących m.in.: wsparcia procesów reformy obronnej, tworzenia ośrodków przekwalifikowania kadr czy przygotowania językowego. Jest to szczególne zadanie dla Polski i pozostałych państw Europy Środkowej, członków UE i NATO. W ramach grupy łatwiej byłoby podzielić się zadaniami i kosztami. W tej formule najwygodniej także rozwijać współpracę w zakresie dotychczasowych aspektów współpracy, jak i w dziedzinie nowych zagrożeń (związanych z terroryzmem, zorganizowaną przestępczością i nielegalną migracją).

2.2. Wymiar instytucjonalny:

- Należy rozważyć możliwość zreformowania Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, poprzez włączenie do niej innych mechanizmów współdziałania i oddziaływania Unii z jej geopolitycznym otoczeniem. Taka „nowa EPS” powinna nie tylko uwzględniać większość z propozycji Komisji przedstawionych w dniu 4 grudnia 2006 r., ale obejmować także mechanizm Paktu Stabilności dla Bałkanów, Procesu Barcelońskiego, jak i nowo powołanego, wyodrębnionego „wymiaru wschodniego” (patrz Wykres).
- W obecnych uwarunkowaniach instytucjonalnych usprawnienia wymaga mechanizm koordynacji polityki zagranicznej UE. Europejska Polityka Sąsiedztwa od samego początku była tworzona jako pewne rozwiązanie pośrednie pomiędzy polityką rozszerzania a polityką zagraniczną. Dlatego WPZiB realizowana jest

przez Radę oraz Wysokiego Przedstawiciela ds. WPZiB, natomiast EPS przez Komisję Europejską oraz Komisarza ds. Stosunków Zewnętrznych UE. Wobec poszerzenia UE do 27 państw oraz wyzwań polityki wschodniej, niezbędne wydaje się instytucjonalne uznanie polityki sąsiedztwa za część wspólnej polityki zagranicznej. Poszerzy to bowiem zakres możliwych do zastosowania środków politycznych, będących dzisiaj do dyspozycji Rady w ramach WPZiB.

- Dzisiejszy podział kompetencji pomiędzy Radę a Komisję nie sprzyja spójności i efektywności polityki wschodniej, gdyż w obecnych realiach traktatowych aktywność dyplomatyczna Unii musi być umiejętnie stymulowana poprzez polityki zagraniczne państw członkowskich. Jest to kolejny argument za przesunięciem kompetencji w zakresie EPS w kierunku Rady i Wysokiego Przedstawiciela. Wywodząc swoje uprawnienia wprost z państw członkowskich, obie instytucje będą mogły sprawniej i szybciej aniżeli Komisja Europejska reagować na pojawiające się wyzwania, doprowadzając do odpowiednich adaptacji w polityce wschodniej UE.

- Powołanie do życia jednolitego, odrębnego „wymiaru wschodniego” – zawierającego m.in. mechanizmy pomocowe (w różnych aspektach) oparte o jasne, czytelne i proste kryteria – w znaczący sposób przyczyniłoby się do nadania

polityce UE wobec Europy Wschodniej nowych impulsów, a także zwiększenia skuteczności działań Wspólnoty wobec tego regionu.

- Mechanizmy pomocowe w ramach takiego wymiaru powinny zakładać zróżnicowanie pomocy i asysty ze strony UE dla jej partnerów z EW w zależności od ich aspiracji, postępów w procesie transformacji i spełniania stawianych wymogów. Pierwszym instrumentem nowej strategii mogą być umowy o współpracy nowej generacji (Enhanced Agreements), które zastąpić mają dotychczas obowiązujące Porozumienia o Partnerstwie i Współpracy (PCA). Umowy te nie powinny ograniczać się do spraw technicznych, lecz zawierać również polityczną deklarację ws. perspektyw członkostwa w przyszłości.
- Wymiar Wschodni powinien zawierać skuteczne narzędzia finansowe. Odzwierciedleniem zmiany priorytetów EPS powinna być zmiana alokacji środków w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (ENPI), jak również szersze wykorzystanie możliwości związanych z pozyskiwaniem środków z międzynarodowych instytucji finansowych (za pomocą Funduszu Inwestycyjnego Sąsiedztwa (NIF)).
- Pomoc materialna, finansowa i intelektualna (*know-how*), przekazywana przez UE krajom Europy Wschodniej, musi być zindywidualizowana i alokowana według kryteriów politycznych, wynikających z założeń ww. ogólnej strategii Unii. Oznacza to, że inną pomoc powinny otrzymywać kraje zainteresowane członkostwem we wspólnocie (np. Ukraina, Mołdowa czy Gruzja), a inną – państwa nie wykazujące aspiracji członkowskich czy nie spełniające fundamentalnych kryteriów formalnych (np. Rosja i Białoruś).
- Nowy Wymiar Wschodni powinien obejmować współpracę UE ze wszystkimi państwami EW, a więc także z Rosją. Specjalny status stosunków Unii z FR może zostać zachowany, ale jedynie w odniesieniu do konkretnych aspektów współpracy (energetyka, polityka handlowa, dialog polityczny etc.). Utrzymywanie przez Unię

specjalnych stosunków z Rosją *per se* wydaje się umacniać międzynarodową asertywność Moskwy, co nie wpływa korzystnie na całokształt stosunków unijno-rosyjskich, a także stosunków Wspólnoty z innymi państwami WNP. Stąd należy stale i konsekwentnie umacniać wymiar regionalny Europejskiej Polityki Sąsiedztwa.

- Należy dążyć do połączenia EPS z koncepcją czterech przestrzeni, realizowaną w stosunkach UE-Rosja. W interesie UE jest stworzenie przestrzeni jednolitych standardów i warunków kooperacji na całym obszarze Europy Wschodniej. Już dzisiaj w szeregu obszarów polityka UE wobec Ukrainy czy Białorusi nie może abstrahować od stosunków tych państw z Rosją. Dotyczy to zwłaszcza zagadnień energii (a także transportu, ochrony zdrowia i żywności). Stąd niniejsza *Inicjatywa* stawia postulat włączenia państw EPS do dialogu energetycznego UE – Rosja w charakterze obserwatorów, a następnie uczestników. Dialog ten nie może być toczony z pominięciem *de facto* głównych państw tranzytowych dla nośników energii przesyłanych z Rosji na zachód Europy.
- Koniecznością wydaje się adaptacja *acquis* Schengen do uwarunkowań wschodniego sąsiedztwa. Polityka wizowa wobec europejskich sąsiadów powinna kształtować się odmiennie od polityki wobec państw pozaeuropejskich. Szczególnym argumentem jest tutaj znaczenie swobodnego przepływu osób dla przyspieszenia zmian politycznych i transformacji ekonomicznej naszego bezpośredniego sąsiedztwa. Dotyczy to zwłaszcza Białorusi, wobec której rozszerzenie strefy Schengen o nowe państwa członkowskie UE oznaczać będzie drastyczne podniesienie cen wiz, co uderzy nie w tamtejszy reżim, lecz w obywateli tego państwa.

III. Propozycje/rekomendacje dla Polski

3.1. Wymiar polityczno-strategiczny:

- Polska obecność na obszarze WNP jest widoczna, ale nie odpowiada naszym potrzebom (tj. stabilizowanie sytuacji w regionie, budowa stosunków partnerskich, promowanie zachodnich standardów i wartości, rozwój współpracy gospodarczej). W ostatnich miesiącach dały się zauważyć niepokojące oznaki spadku polskiej aktywności dyplomatycznej i politycznej na obszarze naszego wschodniego sąsiedztwa (radyzalizacja reżimu A. Łukaszenki, osłabienie obozu „pomarańczowych” na Ukrainie).
- Z uwagi na powyższe, Polska powinna dokonać pogłębionego przeglądu sytuacji strategicznej na swoim „wschodnim zapleczu”. Taka kompleksowa analiza sytuacji w Europie Wschodniej powinna stanowić wstęp do opracowania strategii działań politycznych RP wobec tego regionu. Dokument ów stanowiłby podstawę do szczegółowych, konkretnych działań władz RP i instytucji pozarządowych (w idealnym scenariuszu – wspieranych w tym momencie przez państwo) wobec poszczególnych państw regionu Europy Wschodniej. Materiał taki powinien zawierać przede wszystkim odpowiedź na fundamentalne pytanie, co Polska chce uzyskać w tej części kontynentu, oraz jakie są krótko- i długookresowe interesy RP (polityczne, ekonomiczne, ale i cywilizacyjno-kulturowe) w regionie Europy Wschodniej? Proces przygotowania takiego dokumentu powinien zawierać etap społecznych konsultacji.
- W strategii należy podkreślić jednoznaczne poparcie polskich elit politycznych dla idei dalszego rozszerzania NATO oraz UE (polityka „otwartych drzwi”), jako bodźca stymulującego główne kierunki wolnorynkowych przemian w krajach położonych na wschodzie kontynentu. O ile sam proces rozszerzenia może w najbliższych latach ulec spowolnieniu, to sama idea powinna pozostać aktualna i wiążąca. Fundamentalnym zadaniem Warszawy jest więc dziś aktywne i

wielopłaszczyznowe działanie na rzecz ciągłego podtrzymywania na agendzie kwestii rozszerzania UE i NATO.

Nie ulega wątpliwości, że Polska powinna dziś aktywnie i intensywnie dążyć do utrzymania swej niegdysiejszej roli „promotora” integracji europejskiej wobec państw EW – szczególnie Ukrainy, ale też Mołdowy i Białorusi, z którą relacje muszą zostać odbudowane.

- Do niewątpliwych aktywów naszej polityki zagranicznej można zaliczyć to, że możemy podzielić się z państwami obszaru WNP swoimi doświadczeniami w zakresie przemian ustrojowych i społeczno - ekonomicznych. Dla wschodnich partnerów cenne będą nasze doświadczenia w zakresie reformy obronnej (np. wprowadzanie zasad cywilnej kontroli nad wojskiem oraz przeprowadzanie przeglądu obronnego). Nasza polityka, oparta na propagowaniu sprawdzonych wzorców transformacji i wspólnych interesach, ma szansę być efektywną, przyczyniając się do rozszerzania strefy stabilności.
- Należy lobbować na forum Unii na rzecz większego zainteresowania regionem Europy Wschodniej, w tym zwłaszcza na rzecz wdrożenia reform EPS, powołania Wymiaru Wschodniego i opracowania koncepcji strategicznej Wspólnoty wobec Wschodu. Aby zwiększyć szanse oddziaływania w pożądanym kierunku na decyzje UE w tym zakresie, należy poszukiwać sojuszników zarówno wśród „nowych” państw Unii (głównie państwa bałtyckie, Słowacja, Rumunia), jak i „starych” (Niemcy, Szwecja, Francja, Wlk. Brytania).
- Potencjalnie najbardziej wartościowym sojusznikiem dla działań Polski wobec wschodniego sąsiedztwa są Niemcy. O wielu zbieżnościach w politycznym myśleniu o wschodnim sąsiedztwie świadczą niemieckie propozycje reformy EPS, zawarte w pakiecie „ENP plus”, zaproponowanym przez niemiecką prezydentkę. Poprzez dialog, zbliżenie polityczne oraz nawiązanie do tradycyjnego postulatu niemieckiej polityki zagranicznej „stabilizacji poprzez partnerstwo i członkostwo” należy zachęcać Berlin do większego zainteresowania wschodnimi sąsiadami

Polski. Można także zaproponować włączenie Niemiec do polskich działań wobec Ukrainy i Białorusi (wspólny komitet konsultacyjny?), jak również podejmować wspólne inicjatywy na forum UE. Sprzyjać to będzie uznaniu Polski przez Niemcy jako głównego partnera swojej polityki wschodniej, nieodzownego współtwórcę inicjatyw na tym obszarze.

- Ważnym kwestią dla polskiej polityki wschodniej jest znalezienie właściwej formuły dla ułożenia stosunków z Rosją. W interesie obu państw leży rozwiązywanie problemów poprzez dialog oraz rozszerzanie praktycznej współpracy w dziedzinie gospodarki, kultury i nauki. Dynamika obu procesów nie powinna być od siebie zależna.
- Elementem polityki zagranicznej dopełniającym obraz naszych priorytetów i aktywności na kierunku wschodnim są działania w stosunku do Białorusi. Cel polskiej polityki względem Białorusi jest oczywisty: chcemy przyjaznych stosunków z demokratyczną Białorusią, będziemy z nią rozwijać współpracę, a mieszkający tam Polacy korzystać będą z dobrodziejstw przynależnych mniejszościom, zgodnie z międzynarodowymi standardami. Potrzebne jest zakończenie etapu izolowania tego kraju (co okazało się dotychczas taktyką nieskuteczną) i przygotowanie kompleksowego, długofalowego planu działania, jak taki stan osiągnąć. W tym celu niezbędne jest utrzymywanie stałych, bieżących konsultacji z głównymi politykami Litwy, Łotwy, Ukrainy oraz UE i Stanów Zjednoczonych. Litwa, Łotwa i Ukraina (jako sąsiedzi Białorusi) w sposób oczywisty zainteresowane są rozwojem demokracji i umocnieniem rządów prawa na Białorusi. Unia powinna poważnie rozważyć podjęcie konsultacji z Białorusią nt. bezpieczeństwa energetycznego, kontroli granic, nielegalnego przemytu osób i towarów, itp.

3.2. Wymiar instytucjonalny:

Dla tych państw regionu wschodnioeuropejskiego, które przejawiają aspiracje integracyjne, należy w pilnym trybie wdrożyć szereg działań pomocowych. Większość z nich leży w zasięgu możliwości państwa polskiego; dla zwiększenia efektywności tego typu działań, można rozważyć włączenie w ich realizację innych państw członkowskich UE.

Do kroków tych należy zaliczyć:

- doradztwo dla państw Europy Wschodniej w zakresie polskich doświadczeń w dostosowywaniu prawa, gospodarki, administracji etc. do standardów i norm unijnych;
- selektywne otwarcie rynków pracy dla pracowników z państw Europy Wschodniej; polski rynek pracy cechuje się rosnącym deficytem pracowników w niektórych branżach; niedobór ten będzie narastał wraz z postępem procesów inwestycyjnych w naszym kraju, szczególnie w okresie przed Euro 2012;
- szkolenia dla urzędników państwowych i samorządowych tych państw, młodych liderów etc. w zakresie *know-how* integracji europejskiej i funkcjonowania UE;
- aktywne wsparcie polityczne dla tych państw (głównie na forum UE) we współpracy z innymi państwami UE;
- wspieranie (na ogólnym poziomie) działań krajowych i zagranicznych organizacji pozarządowych na rzecz umacniania/wdrażania w tych państwach demokracji, praw człowieka, idei społeczeństwa obywatelskiego etc.;
- prowadzenie dialogu politycznego na rzecz poprawy stosunków politycznych, w celu współtworzenia odpowiedniego klimatu dla dialogu UE z regionem EW (→ np. proponowany przez Fundację *Amicus Europae* projekt „dialogu energetycznego” RP – RFN – FR);
- organizacja (lub wsparcie dla NGO’s) w zakresie wymiany młodzieży, stypendiów dla studentów ze wschodu etc.

Fundacja *Amicus Europae* będzie rozwijać w ramach swoich statutowych działań dalszą, bardziej szczegółową dyskusję na temat propozycji zawartych w *Inicjatywie*. W tym celu

będą organizowane konferencje, seminaria i spotkania dyskusyjne; opracowane zostaną tematyczne raporty, analizy i opinie.

Przedsięwzięcia Fundacji *Amicus Europae* w ramach Inicjatywy *Bliskiego Sąsiedztwa* będą miały charakter apolityczny, otwarty na różne środowiska oraz ukierunkowany na osiągnięcie wymiernych korzyści. Przyjęta zasada wynika nie tylko ze Statutu Fundacji i dobrego obyczaju, lecz przede wszystkim z głębokiego przeświadczenia, że skuteczna polityka wschodnia jest elementem polskiej i europejskiej racji stanu, dla realizacji której wymagane jest współdziałanie wszystkich sił politycznych i społecznych, w imię wspólnego bezpieczeństwa, umocnienia pozycji międzynarodowej naszego kraju oraz spójności politycznej całej Unii Europejskiej.

Fundacja Aleksandra Kwaśniewskiego *Amicus Europae*

Nadrzędną misją Fundacji jest popieranie integracji europejskiej, a także wspieranie procesów dialogu i pojednania, mających na celu rozwiązanie politycznych i regionalnych konfliktów w Europie.

Do najważniejszych celów Fundacji należą:

- Wspieranie wysiłków na rzecz budowy społeczeństwa obywatelskiego, państwa prawa i umocnienia wartości demokratycznych;
- Propagowanie dorobku politycznego i konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej;
- Propagowanie idei wspólnej Europy i upowszechnienie wiedzy o Unii Europejskiej;
- Rozwój Nowej Polityki Sąsiedztwa Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem Ukrainy i Białorusi;
- Wsparcie dla krajów aspirujących do członkostwa w organizacjach europejskich i euroatlantyckich;
- Promowanie współpracy ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki, szczególnie w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego i rozwoju gospodarki światowej;
- Integracja mniejszości narodowych i religijnych w społeczności lokalne;
- Propagowanie wiedzy na temat wielonarodowej i kulturowej różnorodności oraz historii naszego kraju i regionu;
- Popularyzowanie idei olimpijskiej i sportu.

KONTAKT:

Fundacja Aleksandra Kwaśniewskiego *Amicus Europae*

Al. Przyjaciół 8/5

00-565 Warszawa

Tel. +48-22-622-66-33

Tel. +48-22-629-48-16

e-mail: amicus2@o2.pl

www.kwasniewskialeksander.pl (Fundacja)